

EDITORIÁL

Euro - manželstvo a euro - rozvod

Ľudia vstupujú do manželstva s dobrými úmyslami a s presvedčením, že je to naveky. Niekedy sa stane, že úmysly aj presvedčenie odídu a partneri si už nemajú čo povedať. V tom prípade je lepšie, keď sa civilizovane rozídu, ako by po sebe mali

hádzat' taniere. Tak nejak sa nám vyvinula aj situácia v Eurozóne. Zrazu sme zistili, že dohodnuté pravidlá platia aj neplatia a 9 zo 16 členov Eurozóny má dlh vyšší ako „maastrichtských“ 60% HDP.

Stabilná mena stojí na dvoch nohách. Jednou je centrálna banka, druhou spoločná rozpočtová politika. Prečo mohlo euro doteraz fungovať aj bez spoločného ministerstva financií? Len vďaka ojedinеле dlhej a silnej konjunktúre v rokoch 2000 až 2007. Keď sa obdobie pekného počasia skončilo, členské štáty zrazu zistili, že aj malé Grécko dokázalo zatriať základmi meny spoločnej pre 320 miliónov obyvateľov. Samozrejme, že zriadenie centrálnej fiškálnej autority v Bruseli by znamenalo, že by sa tam rozhodovalo aj o slovenských daniach, dôchodkoch či platoch v našom zdravotníctve. Ak má však euro fungovať ako spoľahlivá mena, inak to nepôjde. Názory, že štáty budú hospodáriť bez deficitov len na základe slušných upozornení z Bruselu, sú naivné. Bez vymožitelnosti niet práva. Pre mnohých je to však tuhý tabak. Budeme si musieť premyslieť, čo je pre nás výhodnejšie. Silná spoločná mena bez daňovej a výdavkovej samostatnosti, alebo samostatnosť bez spoločnej meny. Aj manželia si málokedy navzájom tolerujú „bočáky“ a prečerpanie účtu.

Ak má Eurozóna fungovať, bude musieť trestať porušovanie pravidiel rozpočtovej politiky nie karhaním, ale vylúčením. Okrem vylúčenia však musí existovať aj nejaký mechanizmus „civilizovaného rozvodu“, t.j. dobrovoľného vystúpenia z menového zväzku. Za nedodržaním pravidiel nemusí byť len falšovanie štatistík, ale aj jednoduchá neschopnosť plniť si „manželské povinnosti“. Pre ekonomiky s nízkym stupňom konkurenčnej schopnosti (Portugalsko, Grécko, Španielsko, Taliansko, Slovensko) sa euro čoraz viac stáva problémom. Pokiaľ sa nám nepodarí vytvoriť ekonomiku založenú na inováciách, euro sa nám stane rovnakou príťažou ako Grékom a Portugalcom. Máme o čom rozmýšľať.

Ing. Vladimír Baláž, PhD., DrSc.
balaz@sevis.sk

HEADLINES

Koľko času nám dáva ropa

Za nárast populácie za posledných 150 rokov z 1 mld. na súčasných 6,8 mld. vďaka ľudstvo rope a lacnej energii, ktorú z nej čerpáme. Globalizačný proces výroby potravín spotrebuje 10-krát viac uhľovodíkovej energie, ako je možné vyťažiť z potravín. Toto plytvanie energiou sme si mohli doteraz dovoliť len vďaka rope. Tento stav nie je, bohužiaľ, ďalej udržateľný. Základná otázka je, koľko času ešte máme? Koľko relatívne lacno vyťažiteľnej ropy ešte ostalo? (viac na strane 2)

Kto potrebuje audit účtovnej závierky?

Novelou zákona o účtovníctve účinnou od 1.1.2010 sa zjednodušujú povinnosti a tým sa znižujú náklady všetkých druhov obchodných spoločností a družstiev, ktorých cenné papiere nie sú obchodované na regulovanom trhu a prekračujú maximálne jeden z parametrov ako je majetok, obrat, počet zamestnancov. (viac na strane 3)

Fúzia nie je len o zväčšovaní podielu

Jedným z efektov zlúčenia spoločností je napr. zánik vzájomných pohľadávok a záväzkov bez daňového dopadu. Následne sa vytvára v súvahe lepší obraz o ich výške a tým lepšia pozícia pri prípadných budúcich žiadostiach o úver. Zlúčením spoločností sa môžu kumulovať vybrané činnosti, zjednodušiť riadenie a tým ušetriť náklady. (viac na strane 3)

AKTUALITY

SEVISBROKERS sa mení na SEVIS

Jedna z našich najstarších spoločností SEVISBROKERS, a.s. zmenila s účinnosťou od 17.8.2010 svoje obchodné meno na SEVIS, a.s. Spoločnosť pôsobí na trhu už 17 rokov a počas tohto obdobia sa venovala predovšetkým obchodovaniu s cennými papiermi a službám pre spoločnosti. Zmena mena je logickým pokračovaním vývoja spoločnosti, pričom názov SEVIS má zjednodušiť vnímanie spoločnosti verejnosťou a tiež prezentovať jej presnejšie smerovanie, ktoré je zamerané nielen na investovanie, ale aj na konzultačné služby.

O NÁS

Vážení klienti a obchodní partneri,

už 6 rokov vydávame Newsletter pod hlavičkou spoločnosti SEVISBROKERS FINANCE o.c.p., a.s., ktorá je súčasťou investičnej a konzultačnej skupiny SEVIS. Pozitívny ohlas, ktorý od vás dostávame, predstavuje pre nás nielen ocenenie, ale zároveň aj záväzok neustále zvyšovať kvalitu prinášaných informácií. Nakoľko skupina SEVIS zastrešuje viacero spoločností, rozhodli sme sa vydávať informačný spravodaj pod hlavičkou celej skupiny SEVIS a ponúknuť vám tak širší rozsah tém a informácií. Z rovnakého dôvodu sme pre vás upravili aj našu web stránku www.sevis.sk.

Chceme byť vaším partnerom v časoch, keď potrebujete získať nové finančné prostriedky pre svoje podnikanie, ale aj keď ich máte dostatok a hľadáte zaujímavé investičné príležitosti.

Chceme byť vaším partnerom v časoch, keď potrebujete získať nové finančné prostriedky pre svoje podnikanie, ale aj keď ich máte dostatok a hľadáte zaujímavé investičné príležitosti. Skupina SEVIS má ambíciu aj naďalej rozširovať svoje produktové portfólio a vyhľadávať pre vás nové a zaujímavé investičné projekty.

Ing. Mária Sirotiaková

Značka SEVIS je na trhu známa už od vzniku kapitálového trhu, t.j. 17 rokov. Hlavným mottom skupiny je dôvera a spokojnosť vás, klientov, založená na otvorenej komunikácii a dlhodobých vzťahoch. Pomáhame vám nielen v podnikaní, ale chránime aj váš súkromný a firemný majetok a prostredníctvom nás máte možnosť investovať voľné finančné zdroje.

SEVIS
investičná a konzultačná skupina

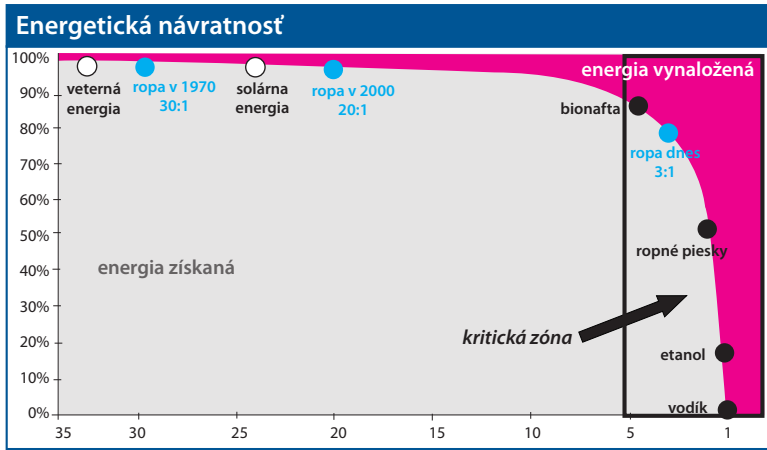
„Sme pripravení poskytnúť vám nezávislý názor a byť vaším oponentom pri dôležitých rozhodnutiach týkajúcich sa vášho firemného aj súkromného majetku.“

Kolko času nám dáva ropa

Ludská civilizácia sa vždy vyvíjala v obdobiach energetického dostatku a naopak, čelila krízam a vojnám v čase energetického nedostatku. Dnes, počnúc zubnou kefkou, cez oblečenie, potraviny, počítače, či autá a domy, je náš život spojený s používaním výrobkov z ropy. Napr. až 7% produkcie ropy sa používa na výrobu všetkých plastov. Pri výrobe jednej pneumatiky do auta je potrebných 26 litrov ropy, na celé auto cca 1000 litrov. Čo to znamená pri súčasných 900 miliónoch áut, ktorých počet neustále rastie? A to nehovoríme o pohonných hmotách či vykurovacích olejoch, teda o nutnej potrebe, aby všetko okolo nás mohlo fungovať.

Za nárast populácie za posledných 150 rokov z 1 mld. na súčasných 6,8 mld. vďaka ropu a lacnej energii, ktorú z nej čerpáme. Globalizačný proces výroby potravín spotrebuje 10-krát viac uhľovodíkovej energie, ako je možné vyťažiť z potravín. Toto plytvanie energiou sme si mohli doteraz dovoliť len vďaka ropu. Tento stav nie je, bohužiaľ, ďalej udržateľný. Základnou otázkou je, koľko času ešte máme? Koľko relatívne lacno vyťažiteľnej ropy ešte ostalo?

Ak bola pred 150 rokmi bola energetická návratnosť, teda pomer medzi získanou a vynaloženou energiou na ťažbu ropy, asi 200:1, v roku 1930 to bolo 100:1, v roku 1970 30:1, v roku 2000 to bolo 20:1. A čo dnes?

Saudská Arábia, ktorá stále hlási, že má 25% všetkých zásob sveta, dnes prechádza do morskej ťažby. Prečo? Ak doteraz, kdekolvek v púšti, napr. v ropnom poli Ghawar, tiekla ropa, čo núti Saudov do nákladovo vysoko náročnej morskej ťažby? Pritom jeden vrt v mori stojí cca 150 miliónov dolárov, a to bez nároku na úspech. Čo nútilo a núti British Petrol, donedávna piatu najväčšiu firmu na svete, ťažiť ropu v Mexickom zálive? Ako odhalili posledné analýzy po havárii jej ropnej veže, BP dlhodobo znižovala náklady na bezpečnosť s cieľom redukovat' celkové náklady. Dôsledok? Vďaka metánovému podložíu celej zóny hrozí danej oblasti globálna katastrofa a žiaden uzáver vrtu asi veľmi nepomôže.

Ropný zlom je moment, kedy je vyčerpaná polovica všetkých zdrojov. Je dokázané, že od toho momentu nie je možné zvýšiť produkciu. Práve naopak, postupne bude klesať. Navyše náklady na vyťažiteľnosť zvyšných zásob začnú postupne rásť. Sú analýzy, ktoré hovoria, že moment ropného zlomu nastal v roku 1970, iné, že v roku 2000. Nech je to hoci aj 2010, v každom prípade správanie všetkých ropných spoločností a krajín nasvedčuje tomu, že prechádzame do etapy stále vyšších nákladov na získanie ropy. Bitka o poslednú lacnú ropu neúfícha. Zabezpečenie dodávok ropy je dávno v agende národnej bezpečnosti všetkých superveľmocí. Krásnym príkladom bola vojna USA v Iraku v roku 2003, kde išlo len a len o ropu. Žiaden boj proti terorizmu, ako na nás chrľil mediálny marketing. Američania v Bagdade medzitým vybudovali

nie dodávok ropy je dávno v agende národnej bezpečnosti všetkých superveľmocí. Krásnym príkladom bola vojna USA v Iraku v roku 2003, kde išlo len a len o ropu. Žiaden boj proti terorizmu, ako na nás chrľil mediálny marketing. Američania v Bagdade medzitým vybudovali

najväčšiu a najodolnejšiu vojenskú základňu na svete a vedľa nej najbezpečnejšiu ambasádu. To nesvedčí o snahe odísť. Skôr o príprave k ďalšej expanzii v danej oblasti.

Ropa nie je v súčasnosti ničím nahraditeľná. Projekty založené na biomase zatiaľ nefungujú. Na výrobu etanolu je potrebné väčšie množstvo energie, ako sa dosiahne jeho spálením. Spaľovanie uhlia produkuje obrovské množstvo skleníkových plynov, tadiaľ cesta nevedie. Jadro je najnákladnejšia podoba získavania energie. Využitie vetra či solárnej energie ešte stále nie je ekonomicky zaujímavé, pričom na výrobu ich technológií sa používajú materiály závislé na ropu. Stále sa tvárimo, že máme dost' času nájsť nové formy energie, ale pravdou je, že toho času už až tak veľa nie je. Ten čas by sme mali merať na roky. Nejde o to, že by ropy už bolo málo, no nové ložiská sa nachádzajú na ťažko prístupných miestach (oceány, Arktída) alebo tam, kde nie je vybudovaná infraštruktúra. Preto základným súčasným problémom sú náklady potrebné na jej vyťaženie.

Globálna ekonomika je založená na podmienke neustáleho rastu a ten na podmienke lacnej a neobmedzenej energie. To je v rozpore nielen so zákonmi prírody či fyziky, ale aj v rozpore so spomenutým ropným zlomom, ktorý už nastal. Priznajme si konečne, že globálna ekonomika dosiahla svoj vrchol a ďalšia koncentrácia politickej či ekonomickej moci bude veci len zhoršovať. Pripravme sa na to, že cena ropy bude už len rásť. To ovplyvní náklady na celý náš život. Ak sa budeme len prizerat', stále väčšie percento obyvateľstva bude postupne upadať do chudoby. A to je cesta k úpadku spoločnosti a vojnám.

Energetická a potravinová nezávislosť na lokálnej úrovni sú dve najdôležitejšie veci, ktoré potrebujeme riešiť. V rámci rodiny, komunity, obce, regiónu, spoločnosti. A štát by to mal konečne začať vážne podporovať.

RNDr. Peter Karailiev
karailiev@sevis.sk

Chesapeake - zaujímavá investícia do energii

Pri investovaní do základných zdrojov ako sú kovy, ropa, plyn je potrebné byť opatrný. Graf energetickej návratnosti totiž jasne ukazuje, že nie je dôležité, koľko peňazí sa vynakladá na získanie energie, ale dôležité je to, koľko energie je potrebnej na získanie novej energie. Návratnosť ropných spoločností je stále horšia, preto treba postupne presúvať investície do nových foriem získavania energie. Studená fúzia, hydrotermálna či solárna energia sú našou šancou, no ich čas ešte len príde. Posun od ropy k plynu v najbližšom čase vyzerá reálnejšie.

Medzi najzaujímavejšie tituly v oblasti ťažby plynu, ktoré monitorujeme, patrí spoločnosť Chesapeake Energy Corporation. Jeden z najväčších výrobcov zemného plynu v USA využíva zhruba 14 mil. akrov na pobreží USA, čo umožňuje spoločnosti realizovať ťažbu cez 36 tisíc ťažobných vrtov minimálne najbližších 10 rokov. Chesapeake je najväčším realizátorom nových zdrojov zemného plynu a ropy a to

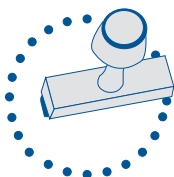
nielen na území USA, ale pôsobí aj globálne. Časopis Fortune zaradil túto spoločnosť medzi 100 najlepších spoločností v USA za rok 2009. Naše vstupy a výstupy z pozícií do danej spoločnosti v rámci služieb Investičné poradenstvo a Aktívne riadenie portfólia sú znázornené na grafe. Očakávanie do budúcnosti sú optimistické, preto titulu stále veríme.

Chesapeake Energy Corporation

Upozornenie: Toto je marketinové oznámenie. Hoci prezentovaný prípad zobrazuje reálnu investíciu, z povahy služby Investičné poradenstvo a Aktívne riadenie portfólia vyplýva, že nie každá investícia musí byť zisková, a preto upozorňujeme potenciálnych klientov, že s investovaním do finančných nástrojov je vždy spojené riziko straty a že akýkoľvek zisk alebo potenciálny zisk nie je zárukou skutočného zisku. Všetky údaje sa týkajú minulosti; výkonnosť v minulosti nie je spoľahlivým ukazovateľom pre budúcnosť. Údaje o cene sú v hrubom vyjadrení a nezahŕňajú poplatky tretích strán, odplatu SEVISBROKERS FINANCE o.c.p., a s., dane a prípadné kurzové výkyvy. Údaje pochádzajú od spoločnosti SEVISBROKERS FINANCE o.c.p., a s. a zo zdroja Reuters.

Kto potrebuje audit účtovnej závierky?

Povinnosť overiť účtovnú závierku audítorom je v rámci krajín Európskeho spoločenstva upravená v smerniciach EÚ pre účtovníctvo, predovšetkým v smernici známej ako Štvrtá smernica. Táto smernica delí spoločnosti na veľké, stredne veľké a malé a definuje veľkostné kritériá, pri prekročení ktorých je spoločnosť povinná vykonať audit účtovnej závierky.

Podľa Štvrtej smernice sú povinné auditovaliť účtovnú závierku veľké a stredne veľké spoločnosti. Výška jednotlivých parametrov je stanovená nasledovne:

- majetok v hodnote 17,5 mil. eur (veľké spoločnosti) resp. 4,4 mil. eur (stredne veľké spoločnosti)
- čistý obrat 35 mil. eur (veľké spoločnosti) resp. 8,8 mil. eur (stredne veľké spoločnosti)
- priemerný počet pracovníkov 250 (veľké spoločnosti) resp. 50 (stredne veľké spoločnosti)

Takéto hodnoty kritérií by na Slovensku znamenali, že povinnosť auditu by malo relatívne málo spoločností. Napriek tomu, že slovenský zákon o účtovníctve pri stanovení povinnosti auditu účtovnej závierky vychádza zo Štvrtej smernice, hodnoty jednotlivých parametrov boli do konca roku 2009 podstatne nižšie. Novela Zákona o účtovníctve účinná od 1.1.2010 tieto parametre síce zvýšila, ale aj napriek tomu sú na štvrtinovej úrovni oproti hodnotám stanoveným v Štvrtej smernici. Okrem zvýšenia hodnôt jednotlivých parametrov boli od 1.1.2010 v Zákone o účtovníctve upravené aj ďalšie podmienky pre overovanie účtovnej závierky audítorom.

Pre porovnanie uvádzame znenie §19, odst.1 zákona o účtovníctve s definíciou, ktoré slovenské spoločnosti museli a musia mať individuálnu účtovnú závierku overenú audítorom.

PLATNÉ DO KONCA ROKU 2009	PLATNÉ OD 1.1. 2010
<p>Povinnosť overiť individuálnu účtovnú závierku audítorom má spoločnosť:</p> <p>a) ktorá je obchodnou spoločnosťou, ak povinne vytvára základné imanie a družstvom, ak v roku predchádzajúcom roku, za ktorý sa táto účtovná závierka overuje, splnila aspoň dve z týchto podmienok:</p> <ol style="list-style-type: none"> celková suma majetku presiahla 663.878,38 eur, pričom sumou majetku sa rozumie suma majetku zistená zo súvahy v ocenení neupravenom o položky podľa §26, odst. 3 čistý obrat presiahol 1.327.756,76 eur, pričom čistým obratom na tento účel sú tržby z predaja výrobkov, tovarov a poskytnutých služieb priemerný prepočítaný počet zamestnancov v jednotlivom účtovnom období presiahol 20 	<p>Povinnosť overiť individuálnu účtovnú závierku audítorom má spoločnosť:</p> <p>a) ktorá je obchodnou spoločnosťou, ak povinne vytvára základné imanie a družstvom, ak ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka a za bezprostredne predchádzajúce účtovné obdobie sú splnené aspoň dve z týchto podmienok:</p> <ol style="list-style-type: none"> celková suma majetku presiahla 1.000.000 eur, pričom sumou majetku sa rozumie suma majetku zistená zo súvahy v ocenení neupravenom o položky podľa §26, odst. 3 čistý obrat presiahol 2.000.000 eur, pričom čistým obratom na tento účel sú tržby z predaja výrobkov, tovarov a poskytnutých služieb a iné výnosy súvisiace s bežnou činnosťou účtovnej jednotky po odpočítaní zliav priemerný prepočítaný počet zamestnancov v jednom účtovnom období presiahol 30
b) ktorá je akciovou spoločnosťou	b) obchodná spoločnosť a družstvo, ktorých cenné papiere sú prijaté na regulovanom trhu
c) ktorej túto povinnosť ustanovuje osobitný predpis	c) ktorej túto povinnosť ustanovuje osobitný predpis
d) ktorá zostavuje účtovnú závierku podľa §17a	d) ktorá zostavuje účtovnú závierku podľa §17a

Zmenené limity majetku, obratu a počtu zamestnancov sú zaujímavé hlavne pre spoločnosti s ručením obmedzeným a družstvá.

Nová definícia je však podstatná aj pre akciové spoločnosti, nakoľko do roku 2009 (vrátane) mali povinnosť auditu účtovnej závierky všetky akciové spoločnosti nezávisle na celkovej sume majetku, obratu a počtu zamestnancov. Od roku 2010 už povinnosť auditu účtovnej závierky nezávisle na sume majetku, obratu a počtu zamestnancov majú len obchodné

spoločnosti a družstvá, ktorých cenné papiere sú obchodované na regulovanom trhu.

Novelou zákona sa de facto zjednodušujú povinnosti a tým sa znižujú aj náklady všetkých druhov obchodných spoločností a družstiev, ktorých cenné papiere nie sú obchodované na regulovanom trhu a prekračujú maximálne jeden z vyššie citovaných parametrov.

Ing. Danica Michalková
michalkova@sevis.sk

NAŠE SLUŽBY

Fúzia nie je len o zväčšovaní podielu

prišla ekonomická kríza, ...

Aktívne pôsobenie v spoločnosti je možné ukončiť dvoma najčastejšími spôsobmi. Firmu možno buď predať, alebo posunúť nasledujúcej generácii (obvykle deťom). Oba tieto spôsoby majú veľa prvkov a detailov, v ktorých sa líšia. Inak povedané, nie všetky predaje sa dejú úplne rovnako a odovzdanie nasledovníkom môže mať tiež mnoho variácií. Sústredme sa však na to, čo majú oba postupy spoločné a hlavne ako to súvisí so zlučováním (fúziou) spoločností.

Vlastník potrebuje poznať hodnotu toho, čo vlastní. Pokiaľ naši klienti ovládajú viac spo-

ločností, obvykle časom vznikla štruktúra vzájomných prepojení (kapitálové účasti, požičky, pohľadávky a záväzky, ...). Tieto vzájomné prepojenia je vhodné eliminovať a zrealizovať hodnotu celej skupiny firiem. Jedným z efektov zlučenia spoločností je napr. zánik vzájomných pohľadávok a záväzkov bez daňového dopadu. Následne sa vytvára v súvahe lepší obraz o výške pohľadávok a záväzkov a tým lepšia pozícia pri prípadných budúch žiadostiach o úver. Zlučenie zároveň dáva mož-

nosť oceniť majetok reálnymi cenami. Daňové dopady preceňovania majetku rieši podrobne Zákon o dani z príjmov s účinnosťou od 1.1.2010. Fúziou spoločností sa môžu kumulovať vybrané činnosti, zjednodušiť riadenie spoločnosti a tým ušetriť náklady.

Je zlučenie zložitý proces?

Na zložitnosť procesu zlučenia vplyva jednak počet zlučovaných subjektov (môže ich byť aj viac ako dva), ale ešte významnejším parametrom je počet majiteľov spoločností. Každý z majiteľov zlučovaných spoločností má nárok na majetkový podiel v právnom nástup-

covi (t.j. firme, ktorá je výsledkom zlúčenia). Na určenie veľkosti tohto podielu je potrebné stanoviť tzv. výmenný pomer, čo môže byť jednoduché v prípade 100% vzťahu materská a dcérska spoločnosť. Ak však zlučované spoločnosti majú desiatky či stovky majiteľov, nejedná sa už o triviálnu záležitosť. S výnimkou jednoduchých prípadov potrebujú štatutárne orgány zlučovaných spoločností spolupracovať aj s audítorom, ktorého určuje súd, a ktorého zodpovednosťou je preskúmať ná-

vrh zmluvy o zlúčení a vyjadriť sa k správnosti navrhovaných výmenných pomerov.

SEVISBROKERS FINANCE o.c.p. a.s. má dlhoročné skúsenosti so zlučováním spoločností so stovkami aj tisíckami akcionárov. V rokoch 2003 až 2010 sme realizovali desiatky zlúčení v celkovej hodnote viac než 250 mil. eur bilančnej sumy. Preto ak uvažujete o takejto forme transformácie spoločnosti, máte možnosť využiť naše skúsenosti a poradiť sa s nami.

Ing. Martin Václavík
vaclavik@sevis.sk

Naozaj veľké peniaze

Kto má naozaj veľké peniaze? Bill Gates alebo šejkovia zo Saudskej Arábie? Ako sa to vezme. Ich bohatstvo sa ráta na miliardy eur, ale v peňaženke nosia len pár kúskov papiera a kovových kotúčikov. Ešte horšie je to s peniazmi na účtoch a cennými papiermi. Tie majú podobu elektronických zápisov. Ťažko povedať kde a či vôbec existujú.

Kto chce vidieť a ohmatať naozaj veľké peniaze, musí odcestovať do Mikronézie v Pacifiku. Tam, na východnom okraji Filipínskeho mora, sa nachádza ostrov Yap. V Mikronézii je všetko maličké. Ani ostrov Yap nie je výnimka. Má len 102 km² a 6300 obyvateľov. Do priemerneho slovenského okresu by sa zmestil 10 krát. O čo je o stroj menší, o to väčšia je jeho mena. O chatrče z palmového dreva sú opreté kamenné kotúče veľkosti mlynskeho kolesa. Zoznámte sa: práve ste videli najväčšiu menu sveta, kamenné peniaze, v reči domorodcov nazývané rai alebo aj fei.

Ako sa emitujú kamenné peniaze

Kamenné peniaze z Yapu vlastne nie sú z Yapu. Vyrábali sa 600 kilometrov ďaleko, na ostrove Palau, kde sa vo vápencom lome vyloмили kamenné bloky. Tie sa potom otesávali do požadovanej veľkosti, nakladali na malé plte ťahané člmi s plachtou a prepravovali cez nebezpečné more na Yap. Ak vidíte obdobu so zlatom, ktoré sa namáhavo dobýva v kilometrových hĺbkach pod zemou, nemýlite sa. Veci sú vzácné preto, lebo sa nezískavajú ľahko. Expedície za novými peniazmi musel vždy schváliť náčelník dediny. Ten si za organizáciu výpravy ponechal všetky veľké kamene a 40% menších. Veľmi podobný pomer sa uplatňoval aj pri zdaňovaní výnosov z poľnohospodárstva. Náčelníci na Yape tak fungovali ako centrálni bankári a ministri financií. Výprav sa v 19. storočí zúčastňovalo až 400 mužov, t.j. 10% práceschopného mužského obyvateľstva. Prvé peniaze začali ťažiť a opracúvať niekedy v 16. storočí. „Emisná aktivita“ skončila začiatkom 20. storočia po príchode nemeckých kolonizátorov.

Kameň proti inflácii

Kamenné peniaze sa na prvý pohľad môžu zdať podobné iným primitívnym formám platidiel, ako napríklad mušličky u Indiánov, či kúsky železnej hrivny a kúsky plátna u starých Slovanov (od slova plátno sa vyvinulo aj sloveso platiť). Monetarizácia ekonomiky na Yape však zašla o niečo ďalej. Na rozdiel od mušličiek, korálikov, železných hrivien a kúskov plátna nemajú kamenné peniaze žiadne iné praktické použitie a slúžia výlučne ako prostriedok výmeny. Kúpna sila jednotlivých kameňov nezaví-

Veľkosť kameňov sa mení od 3,5 cm až po 4 m. Najľahšie vážia pol kila, najťažšie 500 kilov až tonu. V strede kameňa je dierka, cez ktorú sa dá prestrčiť drevený trám a kameň možno odnieť.

sí len na veľkosti, ale aj na ich príbehu a imidži. Niektoré kamene majú vlastné mená podľa náčelníka, ktorý viedol výpravu alebo podľa kanoe, ktoré ťahalo plť s nákladom peňazí. Najviac sú cenené staré kamene, ktoré vytesali veľkí náčelníci za použitia dlát z muší a ktoré sa na Yap dopravili dobrodružným spôsobom na plti vlečenej za kanoe. Úplne najdrahšie sú kamene, pri ktorých doprave zahynulo veľa ľudí. Koncom 19. storočia stroskotal na Yape americký námorník David O'Keefe. Prežil na ňom určitý čas a oboznámil sa s kultúrou ostrova. Neskôr sa na ostrov vrátil s vlastným škunerom. Začal ťažiť a opracúvať na Palau kamenné

peniaze vo veľkom množstve a vymieňať ich na Yape za koprú z kokosových orechov. Počet kamenných peňazí na Yape sa tak zvýšil z pár desiatok kusov na viac ako 13 tisíc. Napodiv však nedošlo k inflácii. Ostrovania si pôvodné kamenné peniaze cenili omnoho viac ako O'Keefeho kamene opracované železnými nástrojmi. Aj my si dnes viac ceníme originál od Rembrandta ako jeho modernú kópiu.

Kúpna sila

Čo sa dalo za kamenné peniaze kúpiť? Za kameň o priemere pol metra sa pred sto rokmi dalo kúpiť 50 košíkov jedla alebo jedno prasa.

Kameň veľkosti muža, vyrobený pôvodnou technológiou, mal cenu niekoľkých dedín a plantáží. Kamene sa využívali aj pri strategických platbách, keď si jedna dedina kúpila od druhej právo na rybolov v jej zátok, alebo ako odmena za pomoc pri vojenskej akcii. Pri menších transakciách využívali ostrovania korále z muší.

Zaujímavé je, že samotní obyvatelia ostrova Palau nepoužívali kamene na výrobu platidiel. Dovolili však kameň ťažiť obyvateľom Yapu, ktorí na vlastnom ostrove vápenec nemali a veľmi si ho cenili. Za privilégium ťažby platili Palaučanom rentu v podobe kokosových orechov a korálikov.

Banka na námestí i pod morom

Veľkosť kameňov sa mení od 3,5 centimetra až po 3-4 metre. Najľahšie vážia pol kila, najťažšie 500 kilov až tonu. V strede kameňa je dierka, cez ktorú sa dá prestrčiť drevený trám a kameň možno odnieť. Veľké kamene sú však príťažké a nikomu sa nechce ich fyzicky prenášať. Nie je to ani treba. Každý kameň je označený značkou súčasného majiteľa. Pri predaji sa len zmení značka a kameň zostane na pôvodnom mieste, najčastejšie opretý o dom náčelníka na námestí do-

morodej dediny. Jeden z najväčších a najkrajších fei sa však nenachádza v žiadnej dedine na Yape, ale na dne mora. Zhruba pred sto rokmi jeden z ostrovčanov vytesal na Palau mimoriadne veľký a krásny kamenný peniaz. Pri preprave na Yap sa prepravná plť dostala do prudkej búrky. Aby si posádka zachránila život, museli plť od člna odrezať pár sto metrov od brehu. Plť sa následne potopila a odvtedy je kamenný peniaz na morskom dne. Nič sa však nestalo. Po šťastnom návrate na Yap posádka dosvedčila, že kameň mal mimoriadnu kvalitu a jeho strata nebola zapríčinená chybou majiteľa. Všetci sa zhodli, že poloha na morskom

dne kvalitu kameňa nijako neovplyvňuje a kúpna sila preto zostala taká istá ako u kameňov opretých o chatrče na námestí.

Kameň na dne mora sa môže zdať absurdným aktívom. Presne tak sa však správali všetky krajiny, ktoré si držali svoje zlaté rezervy tisíce kilometrov ďaleko, v trezoroch americkej pevnosti Fort Knox. A presne tak sa chovajú aj všetci investori, ktorí vlastnia svoje podielové listy, akcie či dlhopisy. Nik z nás nemá tieto papiere doma v matraci, ale na účte majiteľa. Peniaze však nie sú ani v banke, ale na účtoch depozitárov cenných papierov po celom svete. Prakticky všetky sú v elektronickej podobe, t.j. de facto sú nikde. Kamenné koleso na dne mora je predsa len hmatateľnejší majetok. Na kamenné peniaze sa dá uplatniť záložné právo presne tak isto ako na iný majetok. Koncom 19. storočia sa ostrov stal nemeckou kolóniou. Noví páni nútili domorodcov opravovať sieť ciest na ostrove. Keď si obyvatelia ostrova odmietli plniť pracovné povinnosti, nemecká okupačná správa pomalovala kamenné peniaze čiernym krížom, čím ich v očiach majiteľov znehodnotila. Pokuta mala okamžitý účinok. Ostroviake cesty opravili, nemeckí kolonizátori kamene umyli od farby a prinavrátili im tak pôvodnú hodnotu. Celá operácia sa ničím nelíšila od zablokovania účtu exekútorom alebo daňovým úradom.

Zachráni Eurozónu?

Zo kamenných peniazoch z ostrova Yap napísal krátku štúdiu aj otec monetarizmu, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu, Milton Friedman. Uznal ich za normálne platidlo a došiel k logickému záveru, že kamenné peniaze z Yapu sú práve také hodnotné ako každé iné: „Naše vlastné peniaze, s ktorými sme vyrástli a systém obehu peňazí, na ktorý sme si zvykli, pokladáme za reálne a racionálne. Peniaze iných krajín nám pripadajú ako papieriky alebo bezcenné kúsky kovu, aj keď je ich individuálna kúpna sila veľká“.

Dovolíme si majstra Friedmana doplniť. Kamenné peniaze majú oproti papierovým aj ďalšie nesporné výhody:

- vzhľadom na svoju veľkosť a umiestnenie na odlahlom ostrove sú veľmi bezpečné proti krádeži,
- nedajú sa falšovať,
- nepodliehajú inflácii ani devalvácii,
- časom ich hodnota stúpa,
- sú odolné voči defraudu i štátnemu bankrotu.

Kamenné peniaze by nám mohli pomôcť aj s dlhovou krízou v Eurozóne. Ich výroba je taká namáhavá! Priemerná grécka či portugalská vláda by si ich emisie dobre rozmyslela. Zostala by radšej pri popíjaní kávičky a nezadlžovala by svojich susedov.

Ing. Vladimír Baláž, PhD., DrSc.
balaz@sevis.sk